

תאריך עדכון: 08.06.2021

שם מחלקה: תלמוד

שם ומספר הקורס: הספרות התנאית - התהוותה ועריכתה

09-380-01

שם הקורס באנגלית: Tannaitic Literature: Formation and Redaction

שם המרצה: ד"ר יונתן פיינטוך

סוג הקורס: שיעור

היקף שעות: 2 ש"ס

סמסטר: א'

שנת לימודים: תשפ"ב

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

להקנות לתלמידים מתודה מסודרת ומעמיקה בחקר ספרות התנאית. לעמוד על תהליך העריכה של המשנה, התוספתא ומדרשי ההלכה. להקנות לתלמידים רקע ומיומנות בביקורת הנמוכה ובביקורת הגבוהה של חקר ספרות התנאים, הכולל עיון מעמיק ודיון בהשוואת המקבילות בספרות התנאים.

תוצרי למידה:

הבנה עמוקה במאגרי מידע של חקר הספרות התנאים והשימוש בהם. יכולת לחקור לעומק את עדי הנוסח של המשנה התוספתא ומדרשי ההלכה. יכולת להגיע לביבליוגרפיה של חקר ספרות חז"ל בכלל, והספרות התנאית בפרט.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

בקורס זה נעסוק בחיבורים העיקריים של תקופת התנאים. ננסה להקנות לתלמידים מתודת מחקר חדשנית ועדכנית בחקר ספרות התנאית.

מהלך השיעורים:

השיעור יהיה מורכב מהרצאה ודיון סביב הנושאים שיפורטו להלן. הנושאים יוכנו מראש על ידי התלמידים על פי הנחיות מוקדמות של המרצה. כמו כן יכלול השיעור דפים וטבלאות וכן שימוש

באמצעים טכנולוגיים ואתר קורס. בתחילת השנה המרצה יעמיד לרשות המשתתפים חוברת הכוללת את כל המקורות לקורס. כל שבוע המרצה יציין את חומר הקריאה הנדרש לשיעור הבא.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

נושא השיעור	קריאה מומלצת	
1 תורה שבעל פה ויחסה לתורה שבכתב	הקדמת הרמב"ם למשנה, מהד' קאפח, עמ' יא-יב; פתיחת הקדמת הרמב"ם למשנה תורה; אלון, המשפט העברי, עמ' 181-194	
2 ראשית תקופת התנאים: אנשי כנסת הגדולה והזוגות, בית שמאי ובית הלל, תופעת המחלוקת	ספראי, "ההכרעה כבית הלל ביבנה"	
3 מהמקרא לתורה שבעל פה – ספרות בית שני וספרות הכתות	זוסמן, 'חקר תולדות ההלכה ומגילות מדבר יהודה'	
4 מהמקרא לתורה שבעל פה – ראשיתו של מדרש ההלכה של חז"ל ומחלוקתם עם הכתות; מהמקדש למציאות שלאחר החורבן	אלון, המשפט העברי, עמ' 241-263 Schremer, 'They did not read'	
5 התהוות המידות שהתורה נדרשת בהן: שבע המידות של הלל וערב פסח שחל בשבת	ריזל, מבוא למדרשים, עמ' 26-31	
6 ר' ישמעאל ורבי עקיבא: דרכי המדרש והמידות	מנחם כהנא, "מבוא למדרשי התנאים", עמ' 177-137. Kahana, M., "The Halakhic Midrashim", pp. 17-34	
7 דבי ר"י ודבי ר"ע – החיבורים שנמסרו והחיבורים שאבדו ושיחזורם	ע"צ מלמד, פרקי מבוא, עמ' 181-213 Kahana, M., "The Halakhic Midrashim", pp. 68-103 כהנא, ספרי זוטא דברים, עמ' 187 ועמ' 160	
8 משניות קדומות וקבצי הלכה קדומים	אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1-30	
9 המשנה, מטרות עריכתה ודרכי עריכתה	אלבק, מבוא למשנה, עמ' 102-106 אפשטיין, מבואות לספרות התנאים, עמ' 225-230	
11-10 תוספתא – מבנה ומאפיינים היחס בין המשנה לתוספתא ויחסה של התוספתא למשנה ולברייתות בתלמודים	פרידמן, תוספתא עתיקתא, עמ' 31-46; פרידמן, 'הברייתות'	
12 הלכה ואגדה במשנה ובתוספתא – מתח או	פרנקל, 'האגדה שבמשנה'	

	השלמה	
עמית, מקום שנהגו, עמ' 74-81.	הברייתות בתלמודים	13
	סיכום וחזרה והכנה למבחן הסופי	14

ג. דרישות קדם:

רקע בלימוד התלמוד הבבלי ובספרות חז"ל. הקורס מיועד בעיקר לתלמידות ותלמידים בעלי רקע בתלמוד.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

לפני כל שיעור יקבלו התלמידים הוראות מפורטות על הקטע בתלמוד אותו יש להכין וכן הפניות לקטעים המקבילים במקורות האחרים. קטעים אלה יוכנו על פי הפרשנים הקלאסיים ועל פי החוקרים המודרניים בצירוף קריאה ביבליוגרפית. בקורס זה יש חובת נוכחות, שתיבדק מדי שיעור. תלמיד שייעדר מעל שתי הרצאות במשך הסמסטר ללא סיבה מוצדקת לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת, ולא יקבל ציון בקורס.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

הציון הסופי מורכב ממוצע בסוף הקורס שמהווה 100% מן הציון בקורס.

ו. ביבליוגרפיה:

קריאת חובה:

1. אפשטיין, י"ג, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל-אביב תשכ"ד, עמ' 692-706.
2. י"זוסמן, "יתורה שבעל פה" פשוטה כמשמעה, כוחו של קוצו של יו"ד", מחקרי תלמוד ג (תשס"ה), עמ' 318-343.
3. אלבק, מבוא למשנה, עמ' 106-102.

ביבליוגרפיה נבחרת:

1. אורבך, אפרים אלימלך, חז"ל פרקי אמונות ודעות, ירושלים, תשל"א, עמ' 1-14.
2. אורבך, אפרים אלימלך, 'הדרשה כיסוד ההלכה ובעית הסופרים', בתוך: מעולמם של חכמים, ירושלים תשמ"ח.
3. אלבק, חנוך, מבוא למשנה, תל-אביב, תשי"ט.
4. אלון, מנחם, המשפט העברי, א-ג, ירושלים תשל"ג.
5. אפשטיין, יעקב נחום, מבואות לספרות התנאים, ירושלים-תל-אביב, תשי"ז.
6. אפשטיין, יעקב נחום, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים-תל-אביב, תשכ"ד.
7. גולדברג, אברהם, פירוש מבני ואנליטי לתוספתא מסכת בבא-קמא, ירושלים תשס"א.

8. הבלין, שלמה זלמן, מסורת התורה שבעל פה: יסודותיה, עקרונותיה והגדרותיה, ירושלים, תשע"ב.
9. הר, משה דוד, 'הרצף שבשלשלת מסירת התורה: לבירור ההיסטוריוגרפיה המקראית בהגותם של חז"לי, ציון מד (תש"יט), עמ' 43-56.
10. השל, אברהם יהושע, תורה מן השמים באספקלריא של הדורות, כרך א, לונדון תשכ"ב, מבוא.
11. זוסמן, יעקב, 'חקר תולדות ההלכה ומגילות מדבר יהודה: הרהורים תלמודיים ראשוניים לאור מגילת מקצת מעשי תורה', תרביץ נט (תש"ן), עמ' 11-76.
12. מלמד, עזרא ציון, פרקי מבוא לספרות התלמוד, ירושלים תש"יג.
13. ספראי, שמואל, 'ההכרעה כבית הלל ביבנה' דהקה"ע השביעי למה"י, מחקרים בתלמוד, הלכה ומדרש, ירושלים תשמ"א, עמ' 21-44.
14. עמית, אהרן, תלמוד האיגוד: מקום שנהגו פסחים פרק רביעי מן התלמוד הבבלי, עם פרשנות על דרך המחקר, ירושלים, תשס"ט.
15. פרידמן, שמא יהודה, 'הברייתות ויחסן למקבילותיהן בבבלי', עטרה לחיים; מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופסור חיים זלמן דימיטרובסקי (בעריכת ד' בויארין [ואחרים]). ירושלים, תשס, עמ' 163-201.
16. פרידמן, שמא יהודה, תוספתא עתיקתא, רמת-גן תשס"ג.
17. פרנקל, יונה, 'האגדה שבמשנה', מחקרי תלמוד ג (תשס"ה), עמ' 655-683.
18. רוזנטל, אברהם, 'למסורת גירסת המשנה', בתוך: ש"י פרידמן (עורך), ספר הזיכרון לרבי שאול ליברמן, ניו יורק וירושלים תשנ"ג, עמ' 29-49.
19. ריזל, ענת, מבוא למדרשים, אלון-שבות, תשע"א.
20. Kahana, Menahem, "The Halakhic Midrashim", in: S. Safrai et al. (ed.) *The Literature of the Sages*, Assen 2006, II pp. 3-106
21. Schremer, Adiel, "[T]he[y] did not read in the sealed book": Qumran Halakhic Revolution and the Emergence of Torah Study in Second Temple Judaism', *Historical Perspectives; from the Hasmoneans to Bar Kokhba in Light of the Dead Sea Scrolls* (Ed. by David Goodblatt, Avital Pinnick & Daniel R. Schwartz), Leiden, 2001
22. Elman, J. Y., *Authority and Tradition: Toseftan Baraitot in Talmudic Babylonia*, New-York 1994
23. Hauptman, J., *Rereading the Mishnah, A New Approach to Ancient Jewish Text*, Tübingen 2005
24. Kraemer, D., "The Mishnah", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 299-31
25. Mandel, p., "The Tosefta", *The Cambridge History of Judaism*, IV (2006), pp. 316-335
26. Yadin-Israel, A., *Scripture and tradition: Rabbi Akiva and the Triumph of Midrash*, Philadelphia 2015